

OMGEVINGSANALYSE

in het kader van het beleidsplan 2021-2025 van OKRA

Samengesteld door Sofie Devriendt.

Deze analyse omvat de belangrijkste huidige en toekomstige maatschappelijke trends die OKRA zelf niet in de hand heeft, maar die wel een bepalende factor vormen voor het uitzetten van de bakens voor de komende vijf jaar. Er wordt gefocust op belangrijke demografische, sociaal-maatschappelijke en economische trends. Er wordt tevens besproken welke uitdagingen en kansen hiermee gepaard gaan voor OKRA.

1. Vergrijzing en verzilvering

In 2019 telt de Vlaamse bevolking meer dan 1,3 miljoen 65-plussers (20,2%). Prognoses voorzien dat dit aantal over 10 jaar meer dan 1,6 miljoen zal bedragen en tegen 2032 zal een kwart van de bevolking 65 jaar of ouder zijn. Ook de tendens van verzilvering zet zich stevig door: het aandeel 85-plussers stijgt van 2,7% in 2017 tot 6,1% in 2070.

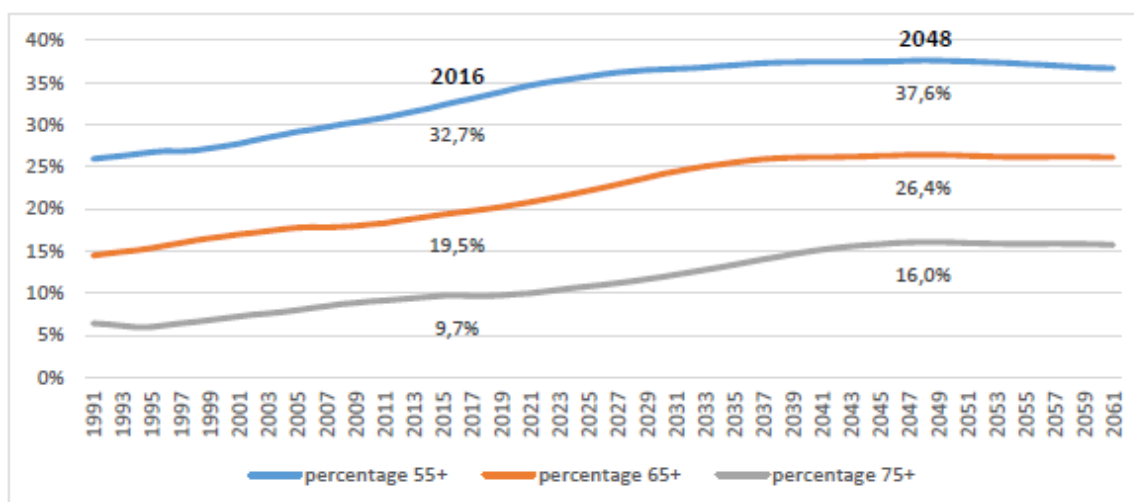
Figuur 1: België: bevolkingsaantallen, leeftijdsstructuur en bevolkingsloop. Bevolking en saldi in duizendtallen.

Aantallen op 01/01	Verdeling volgens leeftijd					Afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen 67+/18-66	Natuurlijk saldo	Migratiesaldo	
	0-17	18-29	30-66	67-84	85+				
1991	9987,0	21,9%	18,1%	47,1%	11,4%	1,4%	19,7%	22,2	13,2
2000	10239,1	21,2%	15,4%	48,7%	12,9%	1,8%	23,0%	10,0	13,7
2010	10839,9	20,4%	15,0%	49,4%	13,1%	2,2%	23,7%	24,1	79,4
2017	11322,1	20,3%	14,7%	48,7%	13,6%	2,7%	25,7%	12,4	48,6
2020	11495,8	20,3%	14,5%	48,3%	14,0%	2,9%	26,9%	25,6	35,8
2030	11979,4	20,5%	14,2%	45,7%	16,6%	3,1%	32,9%	23,0	19,2
2040	12401,8	20,5%	14,1%	43,5%	17,6%	4,3%	38,1%	18,0	19,8
2050	12736,4	20,5%	14,4%	42,9%	16,7%	5,6%	38,9%	13,7	17,2
2060	13049,4	20,6%	14,2%	42,9%	16,4%	5,9%	39,1%	18,1	15,7
2070	13429,1	20,5%	14,2%	42,9%	16,2%	6,1%	39,1%	27,7	14,8

(Bron: 1991-2017: waarnemingen, RR-Statbel. 2017-2070: Demografische vooruitzichten 2017-2070, FPB-Statbel)

De verklaring voor het stijgend aandeel ouderen is mede te wijten aan de babyboomgeneraties die geleidelijk hogere leeftijden bereiken. Vanaf 2040 zal het aandeel ouderen min of meer stabiel blijven omwille van het uitdoven van de babyboomgeneraties en de vruchtbaarheid die constant blijft op lange termijn.

Figuur 2: Vergrijzing in Vlaanderen: aandeel ouderen in de bevolking; reële cijfers t.e.m. 2016, prognoses 2017-2061.

(Bron: 1991-2016: waarnemingen FOD Economie – Algemene Directie Statistiek (ADS); 2017-2061: vooruitzichten, Federaal Planbureau (FPB) en ADS)

Een van de parameters verantwoordelijk voor de vergrijzing van de bevolking, resulteert uit de verlenging van de levensverwachting. Deze ligt het hoogst in Vlaanderen en volgens prognoses stijgt deze bij mannen van 80,4 (2018) naar 89,2 jaar in 2070 en bij vrouwen van 84,7 (2018) naar 90,8 jaar in 2070. Het is voor het eerst in de geschiedenis dat de mensen zo oud worden en zo lang in goede conditie blijven.

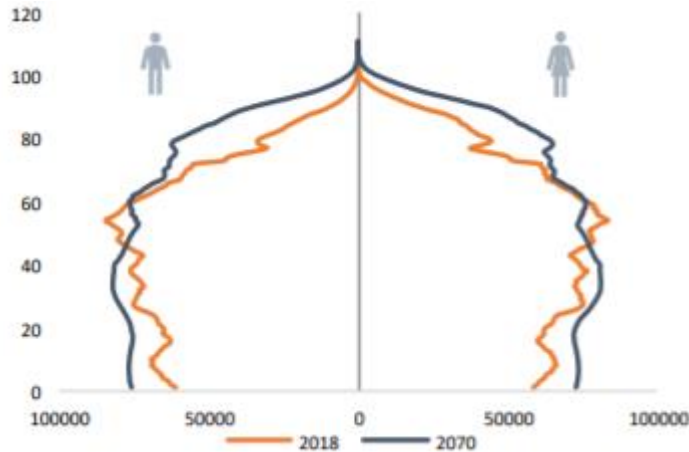
Figuur 3: Demografische gegevens in België, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Vlaams gewest en het Waals Gewest.

	België		Brussels Hoofdstedelijk Gewest		Vlaams Gewest		Waals Gewest	
	2018	2070	2018	2070	2018	2070	2018	2070
Bevolking (in duizendtallen)	11.376	13.226	1.199	1.389	6.553	7.767	3.624	4.071
Huishoudens (in duizendtallen)	4.947	5.964	549	602	2.812	3.459	1.586	1.903
Gemiddelde huishoudensgrootte	2,28	2,17	2,16	2,27	2,31	2,20	2,26	2,10
Afhankelijkheidscoëfficiënt (bevolking 67+/18-66)	26%	40%	18%	26%	28%	42%	25%	42%
Natuurlijk saldo	8.390	22.831	8.315	11.582	1.305	11.132	-1.230	117
Internationaal migratiesaldo	42.799	18.093	12.680	8.035	21.345	5.242	8.774	4.816
Intern migratiesaldo			-14.257	-16.779	10.197	12.031	4.060	4.748
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	1,63	1,88	1,77	2,08	1,61	1,86	1,64	1,86
Levensverwachting - Mannen	79,3	88,0	78,9	86,7	80,4	89,2	77,5	86,3
Levensverwachting - Vrouwen	83,9	89,7	83,7	88,9	84,7	90,8	82,7	87,9

(Bron: Demografische vooruitzichten 2018-2070, FPB en Statbel)

De bevolkingspiramide, vroeger gekenmerkt door een brede basis en een smalle top, evolueert bijgevolg steeds meer naar een figuur met een brede top die de verouderde bevolking weerspiegelt.

Figuur 4: Bevolking per leeftijd in België.

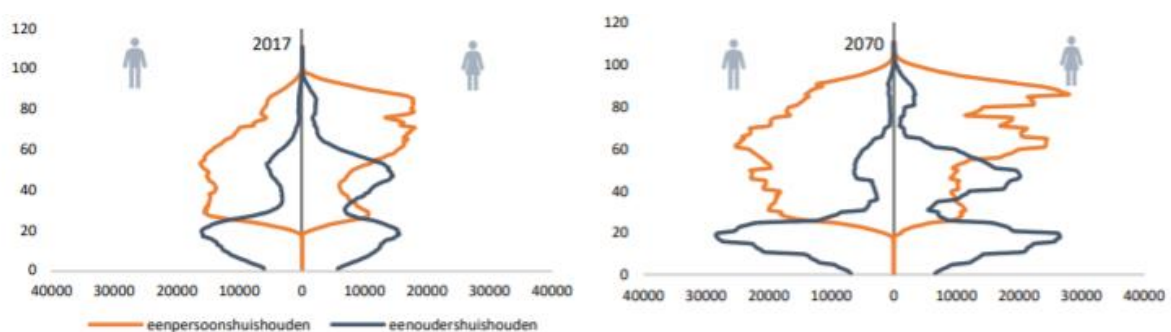
(Bron: 2018, waarneming: RR-Statbel en berekeningen FPB. 2070: Demografische vooruitzichten 2018-2070, FPB-Statbel)

2. Gezinsverdunning

Terwijl de gemiddelde huishoudensgrootte in België daalt als gevolg van vergrijzing en de voortzetting van de huidige trends in samenlevingsvormen, stijgt het aantal particuliere huishoudens sneller dan de bevolking. Omwille van verschillende redenen (vb. op hogere leeftijd samenwonen of huwen, toename van aantal echtscheidingen...) wonen mensen vaker alleen dan vroeger.

In 2027 worden er 73 000 alleenwonende 65-plussers meer verwacht dan in 2017. Procentueel gezien is er een stijging voorzien van 34,3% in 2017 tot 41,9% in 2070. Voor het aantal alleenwonende 80-plussers is er een toename van 20% (van 151 000 naar 180 000) in de komende 10 jaar. Er is vooral een toename bij het aantal vrouwen ouder dan 80 jaar. Deze evolutie is toe te schrijven aan de hogere levensverwachting van vrouwen, waardoor er een toename is in het aantal weduwen.

Figuur 5: Aantal personen die in een eenoudergezin of eenpersoonshuishouden leven in België.

(Bron: 2017, waarneming: RR-Statbel en berekeningen FPB. 2070: Demografische vooruitzichten 2018-2070, FPB-Statbel)

Figuur 6: België: aantal particuliere huishoudens, verdeling per huishoudenstype en gemiddelde grootte.

	Aantallen op 01/01	Verdeling volgens huishoudenstype							Gemiddelde grootte
		SING	MARO	MAR+	UNMO	UNM+	1PA	OTHR	
1991	4016,6	29,6%	22,5%	35,6%	1,8%	1,4%	7,8%	1,3%	2,46
2000	4248,7	31,3%	22,1%	30,5%	3,4%	2,6%	8,7%	1,4%	2,38
2010	4662,3	33,9%	20,6%	23,8%	5,0%	5,5%	9,7%	1,6%	2,30
2017	4877,8	34,3%	19,5%	21,2%	5,9%	7,4%	9,9%	1,9%	2,29
2020	4989,6	35,2%	19,3%	20,2%	5,9%	7,5%	9,9%	2,0%	2,28
2030	5251,3	37,4%	19,0%	17,8%	6,1%	8,0%	9,8%	2,0%	2,25
2040	5500,2	39,5%	17,9%	16,1%	6,2%	8,3%	9,8%	2,1%	2,22
2050	5679,2	41,0%	16,8%	15,0%	6,4%	8,8%	9,9%	2,1%	2,20
2060	5823,7	41,5%	16,1%	14,3%	6,6%	9,3%	10,1%	2,2%	2,20
2070	6020,4	41,9%	15,6%	13,6%	6,7%	9,6%	10,2%	2,3%	2,19

Bronnen:

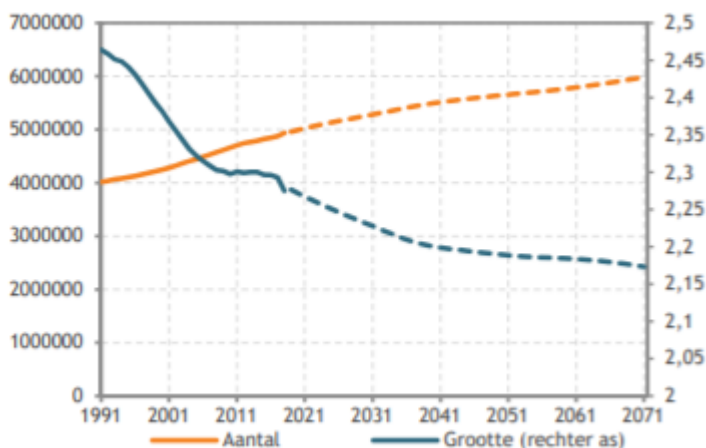
1991-2017: waarnemingen, RR-Statbel.

2018-2070: Demografische vooruitzichten 2017-2070, FPB-Statbel.

Noot: SING = éénpersoonshuishouden; MARO = huishouden bestaande uit een gehuwd koppel zonder kind(eren); MAR+ = huishouden bestaande uit een gehuwd koppel met kind(eren); UNMO = huishouden bestaande uit een samenwonend koppel zonder kinderen; UNM+ = huishouden bestaande uit een samenwonend koppel met kind(eren); 1PA = eenoudergezin; OTHR = 'overig' huishoudenstype.

(Bron: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/bevolkingsvooruitzichten>)

Figuur 7: Aantal en gemiddelde grootte van huishoudens in België.

(Bron: 1991-2018, waarnemingen: RR Statbel en berekeningen FPD. 2019-2070: Demografische vooruitzichten 2018-2070, FPB-Statbel)

3. Armoede

Na een armoedepiek in 2005 (23% van de ouderen leefde in armoederisico), was er tot in 2015 (15,2%) een daling waarneembaar. Echter, sindsdien is het armoederisico voor 65-plussers opnieuw gestegen. In 2017 leeft 16% van de 65-plussers onder de armoedegrens.

Figuur 8 : 2010 – 2018: armoederisico 65-plussers en de totale bevolking.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
65+	19.4%	20.2%	19.4%	18.4%	16.1%	15.2%	15.4%	16.0%	16.7%
Bevolking	14.6%	15.3%	15.3%	15.1%	15.5%	14.9%	15.5%	15.9%	16.4%

(Bron: Cijfers armoede-indicatoren België 2018, Statbel)

Figuur 9 : % van de bevolking onder de armoedegrens (2017).

	Mannen	Vrouwen	Totaal
België	14,9%	16,9%	15,9%
0-15 jaar	17,2%	18,6%	17,9%
16-64 jaar	14,2%	16,4%	15,3%
65 jaar en ouder	14,7%	17,1%	16,0%
Actief-werkend	5,3%	4,7%	5,0%
Niet-actief :	24,1%	25,7%	25,0%
Werkloos	52,9%	44,8%	49,1%
Gepensioneerd	13,3%	14,1%	13,7%
Andere niet-actieven	30,3%	34,3%	32,7%
Opleidingsniveau: laag	26,9%	27,5%	27,2%
Opleidingsniveau: gemiddeld	12,5%	16,5%	14,4%
Opleidingsniveau: hoog	5,6%	7,2%	6,4%

(Bron: Kerncijfers. Statistisch overzicht van België 2018, Statbel.)

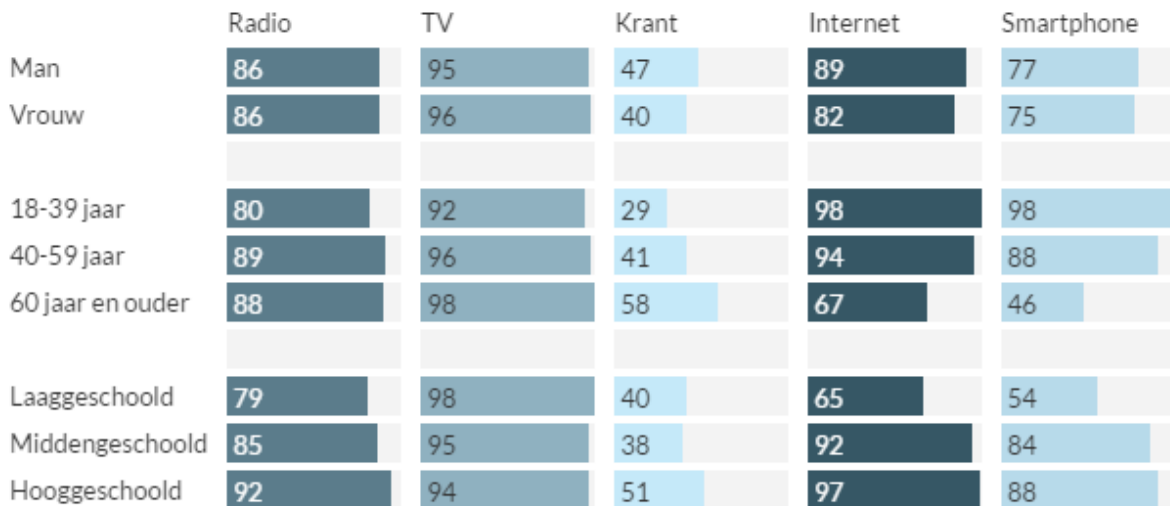
De budgettaire impact van de vergrijzing zal volgens prognoses zijn hoogtepunt bereiken in 2040.

4. Digitale kloof

Uit onderzoek blijkt dat 59% van de 55- tot 74-jarigen niet over digitale basisvaardigheden beschikt. Steeds meer ouderen werken met digitale toepassingen, maar er blijft een kloof bestaan met de jongere generatie.

Bij de traditionele media (radio, televisie, krant) zijn de verschillen naar leeftijd beperkter. Als het gaat over het gebruik van internet en smartphone, worden deze beduidend minder gebruikt door de leeftijdsgroep van 60 jaar en ouder.

Figuur: Mediagebruik bij bevolking van 18 jaar en ouder naar leeftijd.

(Bron: SCV-survey, bewerking Statistiek Vlaanderen; Mediagebruik, Statistiek Vlaanderen)

De meest populaire vormen bij ouderen zijn cursussen en opleidingen omtrent computer en multimedia: 17% volgde ooit zo'n opleiding en bij de 65 tot 74-jarigen is dit zelfs één op de vijf.

5. Gezondheid

Het aantal mensen met dementie in Vlaanderen zou tegen 2035 met 42,7% stijgen (van 131 818 in 2018 naar 188 000 in 2035).

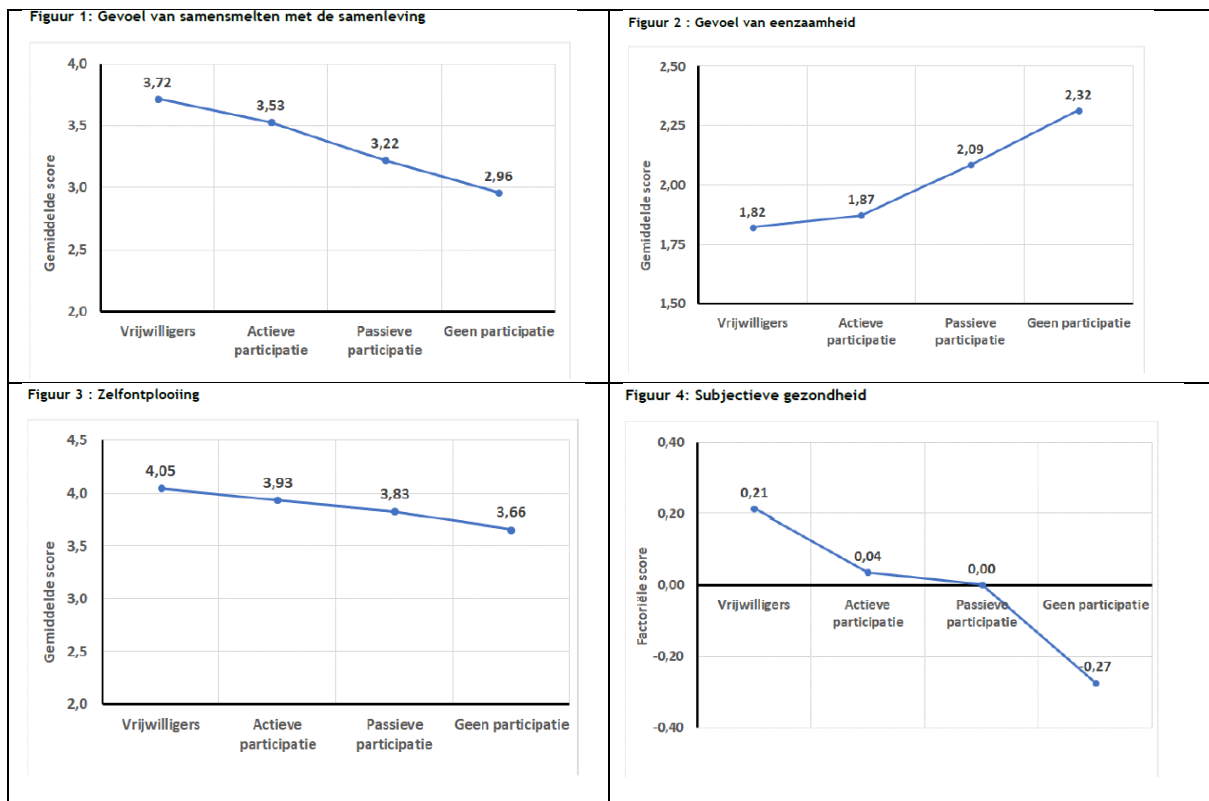
Uit cijfers blijkt dat 80+ers drie keer zo vaak antidepressiva gebruiken als een 30-er. De symptomen van depressie zouden continu toenemen naarmate we ouder worden.

De eenzaamheid neemt toe met ouder worden, vooral 85-plussers zijn eenzamer dan jongere oudere.

Echter, ouderen die een actieve vrijetijdsbesteding hebben, blijken een hogere mate van sociale integratie, een hogere mate van levenstevredenheid en minder depressie te vertonen.

Het belang van vrijwilligerswerk en participatie op de gezondheid is niet te onderschatten. Niet alleen voelen vrijwilligers zich gezonder, ze doen ook minder vaak beroep op gezondheidszorg en ervaren een positieve impact op het welzijn. Hoe actiever men participeert aan het georganiseerd sociaal leven, hoe minder eenzaam men zich voelt en hoe sterker het gevoel van zelfontplooiing in hun leven. Tevens voelen vrijwilligers zich meer onderdeel van de samenleving dan zij die niet participeren.

Figuur 10 : Positieve impact van participatie en vrijwilligerswerk op welzijn en gezondheid

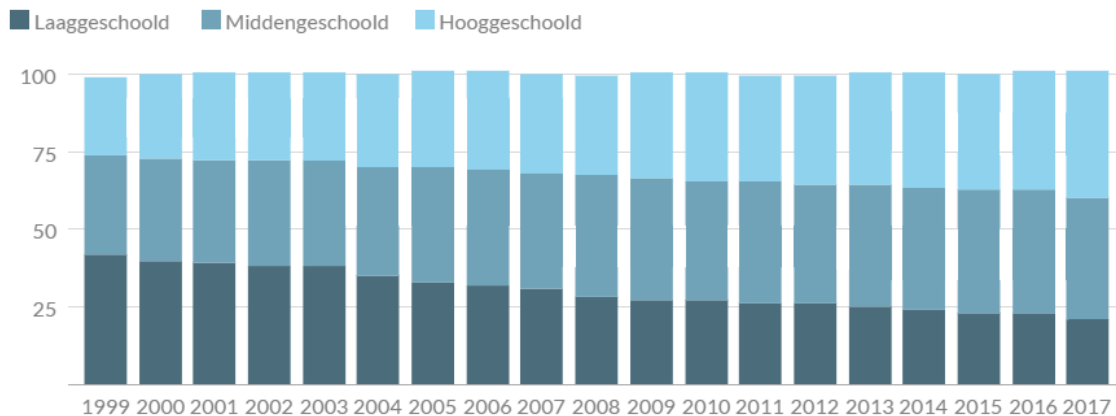

(Bron: Vrijwilligerswerk is goed voor de gezondheid - onderzoek CM en UCLouvain, 2019)

6. Onderwijs

In vergelijking met 1999 zijn er in 2017 meer Vlamingen (25 – 64 jaar) midden- of hogeschoold, goed voor 80%.

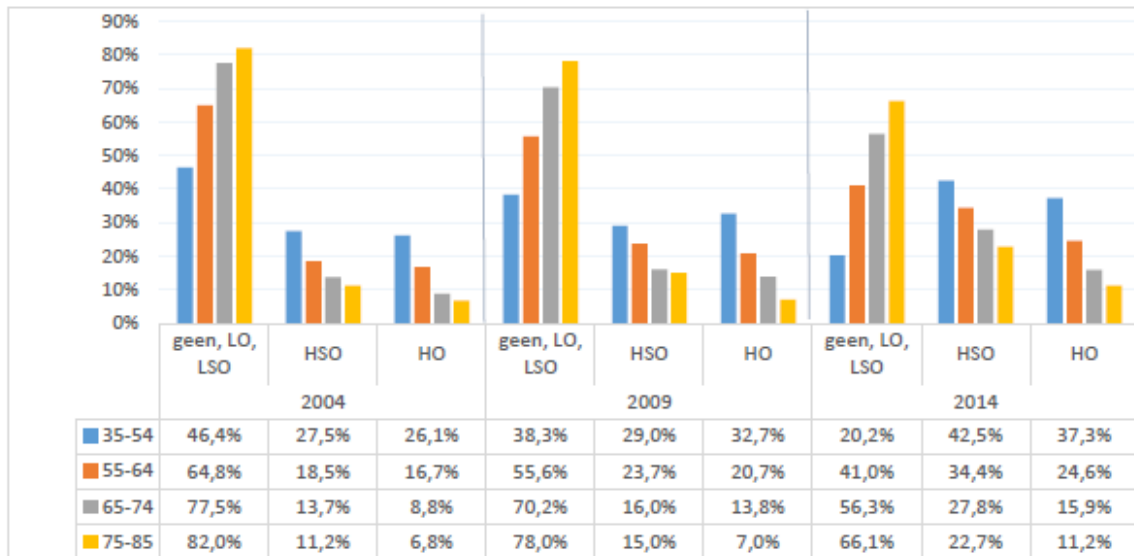
Figuur 11 : Bevolking van 25 tot 64 jaar naar onderwijsniveau, Vlaams Gewest, 1999-2017, in %.

(Bron: EAK Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen)

De opleidingsgraad neemt sterk toe bij de oudere groep.

Figuur 12 : Hoogst behaalde diploma, per leeftijdscategorie, per meetmoment

(Bron: PaS 2004, 2009 en 2014)

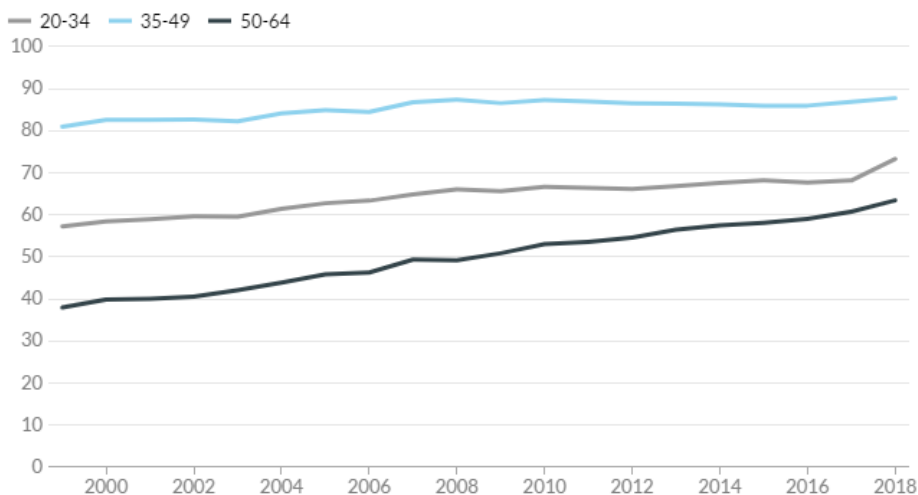
Ook andere cijfergegevens wijzen erop dat de opleidingsgraad sterk toeneemt bij de oudere groep. Voor het secundair onderwijs is een stijging van 20% naar 60% in 2021.

Het stijgend onderwijsniveau kan een positieve invloed hebben op het inkomen waardoor het risico op armoede meer beperkt blijft.

7. Tewerkstelling

In 2019 is meer dan de helft (52,3%) van de 55- tot 64-jarigen aan het werk. Dit zal in 2040 stijgen tot 67%.

Figuur 13 : Werkzaamheidsgraad van 20 tot 64 jaar naar leeftijd. Vlaams Gewest, 1999-2018, in %

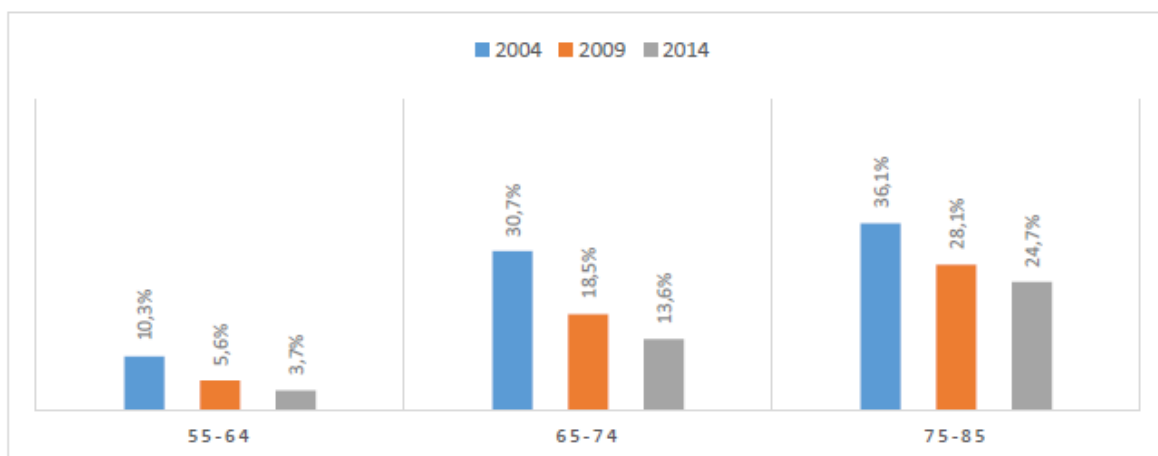
(Bron: EAK Statbel, bewerking Steunpunt Werk, Departement WSE en Statistiek Vlaanderen)

8. Verenigingen en participatie

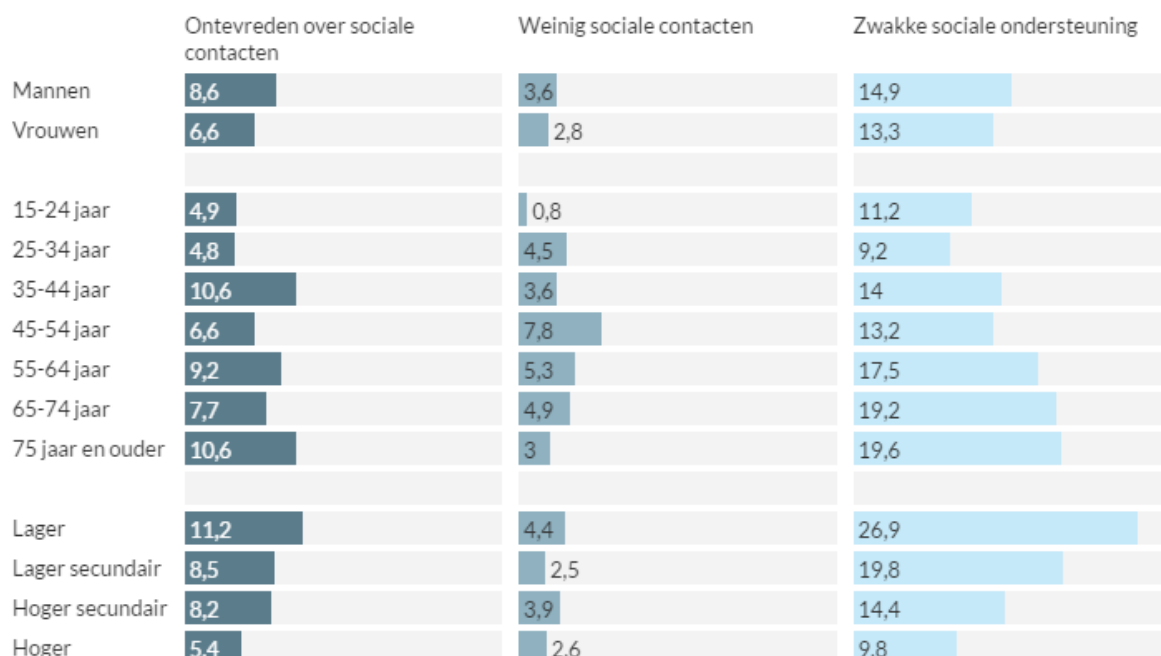
Uit onderzoek blijkt dat jongere senioren minder aangesproken worden door meer 'traditionele' en vaak nog 'verzuilde' ouderenorganisaties. Zo gaf in 2014 3,7% van de 55- tot 64-jarigen aan actief lid of deelnemer te zijn van een ouderenverenigingen (ten opzichte van 10,3% in 2004). Bij de leeftijdsgroep van 65 tot 74-jarigen, is dat 13,6% (ten opzichte van 30,7% in 2004).

Figuur 14 : Actieve deelname aan verenigingen voor gepensioneerden: participatiegraad naargelang leeftijdsgroep (n=3459).

(Bron: PaS 2004-2009-2014)

Figuur 15 : Sociale contacten bij bevolking van 15 jaar en ouder. Vlaams Gewest, 2013, in %.

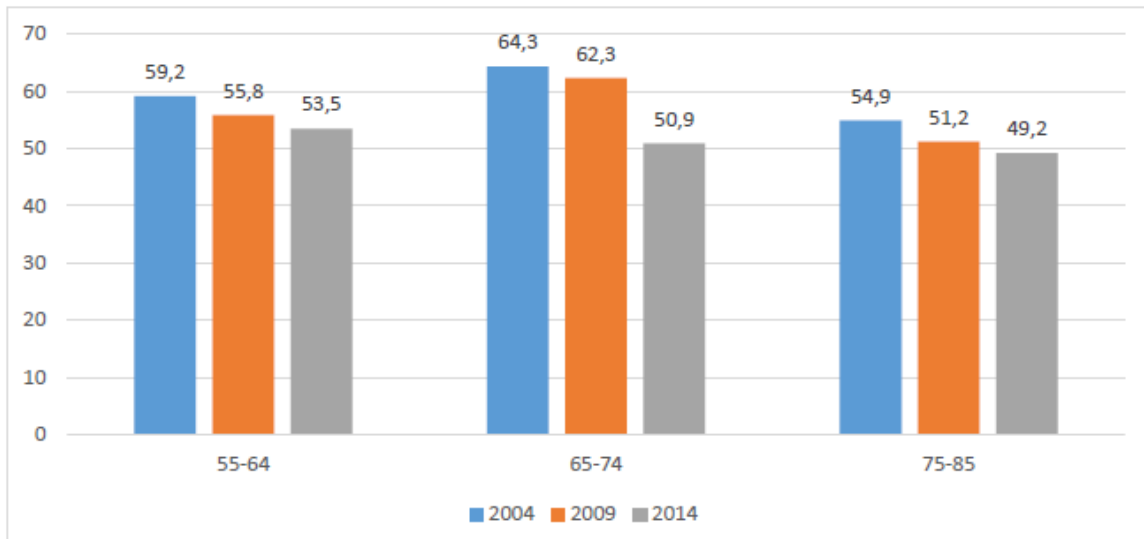

(Bron: Gezondheidsenquête, Sciensano, bewerking Statistiek Vlaanderen)

Voorals de tijd die ouderen doorbrengen met personen uit de nabije omgeving (vb. burens, lokale vereniging...), neemt toe.

Ongeveer 1 oudere op 2 is aangesloten bij een vereniging.

Figuur 16 : Percentage actieven en/of bestuursleden van minstens 1 vereniging naargelang leeftijdsgroep (n=3459).

(Bron: PaS 2004-2009-2014).